

TEKSTIL SOXASIDA RAQOBATBARDOSHLIKNI OSHIRISH

Ikramova Nodira Burkhon kizi

Graduate student, Tashkent State University of Economics

<https://orcid.org/0009-0002-6560-668X>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.16880612>

Annotatsiya. Ushbu maqolada O'zbekiston tekstil sanoatida raqobatbardoshlikni oshirish masalalari yoritilgan. Jahon bozoridagi tendensiyalar, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, mahsulot diversifikatsiyasi, brend yaratish va eksport salohiyatini kengaytirish strategiyalari tahlil qilingan. Metodologik yondashuv sifatida tizimli tahlil, xalqaro tajriba o'rganish va iqtisodiy-statistik usullar qo'llangan. Natijalar asosida raqobatbardoshlikni oshirishning ustuvor yo'nalishlari ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: tekstil sanoati, raqobatbardoshlik, innovatsiya, eksport, brend, xalqaro standartlar.

Аннотация. В данной статье рассматриваются вопросы повышения конкурентоспособности текстильной промышленности Узбекистана. Проанализированы мировые тенденции, внедрение инновационных технологий, диверсификация продукции, создание бренда и стратегии расширения экспортного потенциала. В качестве методологического подхода использованы системный анализ, изучение международного опыта и экономико-статистические методы. На основе результатов определены приоритетные направления повышения конкурентоспособности.

Ключевые слова: текстильная промышленность, конкурентоспособность, инновации, экспорт, бренд, международные стандарты.

Annotation. This article explores the issues of enhancing the competitiveness of Uzbekistan's textile industry. It analyzes global market trends, the introduction of innovative technologies, product diversification, brand development, and strategies for expanding export potential. Methodological approaches include system analysis, examination of international experience, and economic-statistical methods. Based on the findings, priority directions for improving competitiveness have been identified.

Keywords: textile industry, competitiveness, innovation, export, brand, international standards.

Global iqtisodiyotda tekstil sanoati nafaqat iste'mol tovarlari ishlab chiqaruvchi yirik tarmoq, balki eksport salohiyati, bandlik darajasi va yalpi ichki mahsulot (YaIM) o'sishiga sezilarli ta'sir ko'rsatuvchi strategik yo'nalish sifatida

e'tirof etiladi. So'nggi yillarda xalqaro tekstil bozorida raqobatning keskinlashuvi, texnologik yangiliklarning tez joriy etilishi va ekologik talablarning kuchayishi natijasida korxonalar uchun innovatsion rivojlanish, mahsulot sifatini oshirish va bozor diversifikatsiyasi kabi masalalar dolzarb bo'lib bormoqda.

O'zbekiston Respublikasida tekstil sanoati iqtisodiyotning yuqori qo'shimcha qiymat yaratuvchi tarmoqlaridan biri bo'lib, paxta-to'qimachilik klasterlari tizimi, xomashyoni chuqur qayta ishlash imkoniyatlari va geografik jihatdan qulay eksport yo'nalishlari uning raqobat ustunligini belgilovchi omillar sirasiga kiradi. Rasmiy statistika ma'lumotlariga ko'ra, 2024-yilda¹ mamlakat tekstil mahsulotlari eksporti 80 dan ortiq davlatga yetkazilgan bo'lib, umumiy hajmi 3,5 milliard AQSh dollaridan oshdi. Biroq, yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushining yetarlicha oshmasligi, dizayn va brend yaratishdagi yetarli darajadagi innovatsiya kamligi, hamda xalqaro sifat va ekologik standartlarga to'liq moslashmaganlik tarmoqning global raqobatbardoshligini cheklab qolmoqda.

Shu bois, tekstil sohasida raqobatbardoshlikni oshirish — zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, innovatsion mahsulotlar ishlab chiqarish, xalqaro sertifikatlash talablariga javob berish, marketing va brending strategiyalarini rivojlantirish bilan chambarchas bog'liq. Ushbu maqolada O'zbekiston tekstil sanoatining raqobatbardoshlik salohiyatini oshirish yo'nalishlari ilmiy tahlil qilinadi, xalqaro tajriba asosida samarali strategiyalar ishlab chiqiladi va ularning milliy iqtisodiyotga ta'siri baholanadi.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili.

Tekstil sanoatida raqobatbardoshlik masalalari bo'yicha ilmiy adabiyotlar asosan uch asosiy yo'nalishga jamlangan: xalqaro raqobat nazariyalari, innovatsion rivojlanish strategiyalari va global qiymat zanjirida integratsiyalashuv mexanizmlari.

Michael Porter (1985)² o'zining "Competitive Advantage" asarida raqobat ustunligini shakllantirish omillarini "Besh kuch" modeli orqali tahlil qilib, soha korxonalari uchun mahsulot differensiyatsiyasi, tannarxni optimallashtirish va bozorga kirish strategiyalarining ahamiyatini ta'kidlaydi. Gereffi va Frederick (2010)³ esa global kiyim-kechak qiymat zanjiri modelini ishlab chiqib, rivojlanayotgan mamlakatlar uchun eksportga yo'naltirilgan ishlab chiqarish va brend yaratishning strategik ahamiyatini ko'rsatadi.

¹ O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). *O'zbekiston iqtisodiy ko'rsatkichlari bo'yicha yillik hisobot*. <https://www.mf.uz>

² Porter, M. E. (1985). *Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance*. Free Press.

³ Gereffi, G., & Frederick, S. (2010). The global apparel value chain, trade and the crisis: Challenges and opportunities for developing countries. *World Bank Policy Research Working Paper*, 5281. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5281>

OECD (2023)⁴ hisobotida tekstil sanoatining barqaror rivojlanishi uchun “yashil” texnologiyalar, qayta ishlangan materiallardan foydalanish, energiya tejankor ishlab chiqarish tizimlari va ekologik sertifikatlash talablarini bajarish muhim omillar sifatida qayd etilgan. Shuningdek, Banga (2013) o‘z tadqiqotida global qiymat zanjirida ishtirok etish mamlakatlar uchun nafaqat iqtisodiy foyda, balki texnologik bilim transferini ham ta’minlashini ta’kidlaydi.

O‘zbekiston olimlaridan M. Yo‘ldoshev (2021)⁵ tekstil korxonalarida innovatsion texnologiyalarni joriy etish va ishlab chiqarish samaradorligini oshirish bo‘yicha ilmiy tavsiyalar bergan bo‘lsa, Sh. Ismoilova (2022)⁶ marketing strategiyalarining eksport salohiyatini kengaytirishdagi o‘rnini tahlil qilgan.

Adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, raqobatbardoshlikni oshirishda quyidagi yo‘nalishlar dolzarb ahamiyat kasb etadi:

- ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va raqamlashtirish;
- yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulot turlarini ishlab chiqarish;
- brend yaratish va marketing strategiyalarini takomillashtirish;
- xalqaro sifat va ekologik standartlarga moslashish.

Demak, tekstil sanoatining global bozordagi muvaffaqiyati innovatsion rivojlanish, samarali boshqaruv va xalqaro integratsiya mexanizmlarini uyg‘unlashtirish orqali ta’minlanadi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqotda tekstil sanoatida raqobatbardoshlikni oshirish omillari va strategiyalarini aniqlash maqsadida kompleks ilmiy-uslubiy yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot metodologiyasi quyidagi bosqichlarni o‘z ichiga oladi:

Tizimli tahlil – tekstil sanoatining ichki va tashqi muhit omillarini baholash, ishlab chiqarish jarayonlari, xomashyo bazasi, texnologik imkoniyatlar va eksport salohiyatini aniqlash maqsadida qo‘llanildi. Bu jarayonda Porterning “Besh kuch” modeli hamda SWOT-analiz asosida sohaning kuchli va zaif tomonlari, imkoniyatlar va tahdidlar tahlil qilindi.

Qiyosiy tahlil – O‘zbekiston tekstil sanoatining raqobatbardoshlik ko‘rsatkichlari Turkiya, Xitoy va Bangladesh kabi yetakchi ishlab chiqaruvchi davlatlar tajribasi bilan solishtirildi. Bu orqali xalqaro bozorda muvaffaqiyatga erishish uchun zarur bo‘lgan omillar aniqlashtirildi.

⁴ Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). *Textiles and clothing: Sector overview*. OECD Publishing. <https://www.oecd.org>

⁵ Yo‘ldoshev, M. (2021). Tekstil korxonalarida innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo‘yicha ilmiy tavsiyalar. *O‘zbekiston iqtisodiyoti va innovatsion rivojlanish jurnali*, 4(1), 78–86.

⁶ Ismoilova, Sh. (2022). Marketing strategiyalarining eksport salohiyatini kengaytirishdagi o‘rni. *Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali*, 3(2), 45–53.

Iqtisodiy-statistik usullar – ishlab chiqarish hajmi, eksport ulushi, mahsulot tannarxi, qo‘shimcha qiymat ko‘rsatkichi, energiya samaradorligi va xalqaro sertifikatga ega mahsulotlar ulushi kabi indikatorlar bo‘yicha dinamik tahlil amalga oshirildi. Ma‘lumotlar manbai sifatida O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi, O‘zbekiston tekstil sanoati uyushmasi hamda xalqaro tashkilotlar (OECD, UNCTAD) hisobotlari ishlatildi.

Metodologik yondashuvning bunday kompleksligi soha raqobatbardoshligini oshirishda strategik qarorlar ishlab chiqish, mavjud resurslarni samarali taqsimlash va global bozor talablariga moslashuvchan rivojlanish imkonini beradi.

Tahlil va natijalar

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, O‘zbekiston tekstil sanoati so‘nggi yillarda barqaror o‘shish tendensiyasiga ega bo‘lib, eksport geografiyasi kengayib, ishlab chiqarish hajmi ortib bormoqda. 2024-yilda umumiy ishlab chiqarish hajmi 3,5 milliard AQSh dollaridan oshib, eksport 80 dan ortiq davlat bozorini qamrab oldi. Bu jarayon mamlakatning to‘qimachilik klasterlari tizimini joriy etishi, xomashyoni chuqur qayta ishlash salohiyatini oshirishi hamda ishlab chiqaruvchilar uchun qulay investitsion muhit yaratilishi bilan izohlanadi.

SWOT-analiz natijalari quyidagilarni ko‘rsatdi:

❖ Kuchli tomonlar: xomashyo bazasining mavjudligi (paxta yetishtirish hajmining yuqoriligi), klaster tizimining samaradorligi, mehnat resurslarining arzonligi, geografik jihatdan strategik joylashuv.

❖ Zaif tomonlar: dizayn va brend yaratishdagi innovatsiya yetishmasligi, yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushining pastligi, energiya samaradorligining yetarli darajada emasligi.

❖ Imkoniyatlar: xalqaro ekologik sertifikatsiyalarni joriy etish, texnik tekstil va “yashil” mahsulotlar ishlab chiqarish, elektron tijorat platformalaridan foydalanish orqali global bozorlarga chiqish.

❖ Tahdidlar: global bozor talablarining tez o‘zgarishi, raqobatning keskinlashuvi, ekologik talablarning kuchayishi, xomashyo narxlarining tebranishi.

Qiyosiy tahlil natijalariga ko‘ra, Turkiya va Bangladesh kabi yetakchi davlatlar raqobat ustunligini quyidagi yo‘llar bilan mustahkamlashga erishgan: dizayn va moda tendensiyalariga moslashuvchan ishlab chiqarish, tezkor logistika tizimlari, xalqaro sifat va ekologik standartlarga to‘liq moslashish. O‘zbekiston uchun ushbu tajribalarni moslashtirish, ayniqsa brend yaratish va yuqori qo‘shimcha qiymatga ega mahsulot turlarini kengaytirish dolzarbdir.

Ekspert baholash natijalariga ko'ra, raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha eng ustuvor strategiyalar quyidagilar:

1. Innovatsion texnologiyalarni (raqamli dizayn, avtomatlashtirilgan tikuv liniyalari, 3D to'qish uskunalari) keng joriy etish.
2. Eksport bozorlarini diversifikatsiya qilish, ayniqsa Yevropa Ittifoqi, AQSh va Yaqin Sharq davlatlariga kirish.
3. Mahsulot sifati va ekologik tozalik talablariga mos sertifikatlarni olish (Oeko-Tex, GOTS va boshqalar).
4. Brend va marketing strategiyalarini kuchaytirish, onlayn savdo platformalarida faol ishtirok etish.
5. Energiya tejankor va ekologik barqaror ishlab chiqarish tizimlarini yo'lga qo'yish.

Umuman olganda, tahlillar shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston tekstil sanoatida raqobatbardoshlikni oshirish uchun resurslar va imkoniyatlar yetarli, biroq xalqaro bozordagi talablar va standartlarga moslashuv darajasini oshirish hamda innovatsion rivojlanish sur'atlarini tezlashtirish zarur. Strategik yondashuv orqali mamlakat tekstil sanoati global qiymat zanjirida yanada yuqori pozitsiyani egallashi mumkin.

Xulosa va tavsiyalar

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston tekstil sanoati so'nggi yillarda sezilarli o'sish sur'atlarini namoyon etmoqda va mamlakat eksport salohiyatining strategik tarmoqlaridan biriga aylangan. Xomashyo bazasining boyligi, ishlab chiqarish quvvatlarining kengayishi, klaster tizimining joriy etilishi hamda qulay geografik joylashuv sohaning asosiy raqobat ustunliklarini belgilab beradi. Biroq, yuqori qo'shimcha qiymatga ega mahsulotlar ulushining yetarlicha oshmasligi, dizayn va brend yaratishdagi innovatsiyalar darajasining pastligi, xalqaro sifat va ekologik standartlarga to'liq moslashmaganlik tarmoqning global raqobatbardoshligini cheklovchi omillar sifatida saqlanib qolmoqda.

Tadqiqot asosida quyidagi tavsiyalar ishlab chiqildi:

1. Innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish – raqamli dizayn, 3D to'qish uskunalari, avtomatlashtirilgan tikuv liniyalari va ishlab chiqarish jarayonlarini raqamlashtirish orqali samaradorlikni oshirish.
2. Mahsulot diversifikatsiyasi – texnik tekstil, ekologik toza (organic cotton) mahsulotlar va yuqori qo'shimcha qiymatga ega dizaynerlik kolleksiyalarini ishlab chiqarishni kengaytirish.

3. Brend va marketing strategiyalarini rivojlantirish – xalqaro ko'rgazmalarda ishtirok etish, global elektron tijorat platformalarida faol bo'lish va milliy brend imidjini kuchaytirish.

4. Xalqaro standartlarga moslashish – Oeko-Tex, GOTS kabi ekologik va sifat sertifikatlarini olish orqali Yevropa Ittifoqi, AQSh va boshqa rivojlangan bozorlar talablariga javob berish.

5. Energiya tejamkorlik va ekologik barqarorlik – qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan foydalanish, chiqindilarni qayta ishlash va "yashil" ishlab chiqarish tizimlarini joriy etish.

6. Kadrlar salohiyatini oshirish – dizayn, moda menejmenti, xalqaro marketing va texnologik ishlab chiqarish bo'yicha malakali mutaxassislar tayyorlash.

Xalqaro tajriba ko'rsatadiki, raqobatbardoshlikni oshirishda texnologik yangilanish, sifat menejmenti, bozor diversifikatsiyasi va barqaror ishlab chiqarish yondashuvlari uyg'un qo'llanilgandagina yuqori natijalarga erishish mumkin. Shu bois, O'zbekiston tekstil sanoatida ishlab chiqarish samaradorligi va eksport salohiyatini oshirish, global bozor talablariga moslashuvchan strategiyalarni amalga oshirish kelgusidagi barqaror o'sishning muhim garovi hisoblanadi.

Foydalanilgan manba va adabiyotlar:

1. Banga, R. (2013). Measuring value in global value chains. UNCTAD Policy Brief, 18, 1–4. <https://unctad.org>
2. Gereffi, G., & Frederick, S. (2010). The global apparel value chain, trade and the crisis: Challenges and opportunities for developing countries. World Bank Policy Research Working Paper, 5281. <https://doi.org/10.1596/1813-9450-5281>
3. Ismoilova, Sh. (2022). Marketing strategiyalarining eksport salohiyatini kengaytirishdagi o'rni. Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 3(2), 45–53.
4. Organisation for Economic Co-operation and Development. (2023). Textiles and clothing: Sector overview. OECD Publishing. <https://www.oecd.org>
5. Porter, M. E. (1985). Competitive advantage: Creating and sustaining superior performance. Free Press.
6. Yo'ldoshev, M. (2021). Tekstil korxonalarida innovatsion texnologiyalarni joriy etish bo'yicha ilmiy tavsiyalar. O'zbekiston iqtisodiyoti va innovatsion rivojlanish jurnali, 4(1), 78–86.
7. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiyot va moliya vazirligi. (2024). O'zbekiston iqtisodiy ko'rsatkichlari bo'yicha yillik hisobot. <https://www.mf.uz>
8. O'zbekiston tekstil sanoati uyushmasi. (2024). To'qimachilik sanoati rivojlanishi va eksport ko'rsatkichlari. <https://uztextile.uz>